

CONTES A LA VORA DEL FOC (II): GINESTAR

NÚRIA GRAU POYO

Secció de Lingüística i Literatura del CERE

Filòloga, correctora editora

ÀNGELS PÉREZ TARRAGÓ

Secció de Lingüística i Literatura del CERE

Filòloga, assessora LIC del Departament d'Educació

INTRODUCCIÓ

En el número 19 de la *Miscel·lània del CERE* encetàvem aquesta sèrie d'articles dedicats a recuperar una mostra dels contes o les rondalles coneguts a les nostres poblacions, els quals, en aquell cas, eren recollits a Flix. En aquesta ocasió, presentem el treball de transcripció d'un dels contes recollits a Ginestar, aprofitant l'avinentesa que la publicació d'aquest article s'escau en el marc de la *Miscel·lània* dedicada a aquesta població. (Podeu veure la definició dels objectius i els conceptes utilitzats en aquest estudi a Grau i Pérez, 2008)

METODOLOGIA

Aquest recull de contes segueix el mètode de la investigació en etnopoètica, a través de l'entrevista, enregistrada magnetofònicament, i la catalogació en les corresponents fitxes de documents etnopoètics. En aquest cas, la informant principal va ser la Josefina Vandellòs Canalda, natural de Ginestar i mestressa de casa, a l'edat de 72 anys. L'enregistrament d'aquests textos es va realitzar durant el mes de març de 2009. En aquest punt, volem agrair la col·laboració i la predisposició dels informants i les persones que ens han ajudat a contactar-hi, sense els quals aquests contes no ens haurien arribat fins als nostres dies i aquest treball no hauria estat possible.

La primera part d'aquest treball, doncs, és la transcripció escrita dels textos, tot conservant-ne els trets lingüístics característics propis de les poblacions riberenques. Els criteris que hem seguit a l'hora de transcriure els contes han estat els que recomana Carme Oriol Carazo (2002), professora del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili, en el seu llibre

Introducció a l'etnopoètica, que es basen, fonamentalment, en el respecte absolut per les opcions lingüístiques dels informants i en un criteri de tipus ortogràfic, tot mantenint trets fonètics, morfològics i sintàctics que sovint no han estat acceptats en un registre formal de la llengua normativa, així com barbarismes (amb fonètica catalanitzada o no), de manera que només s'eliminen els errors que el mateix informant esmena espontàniament o les falques lingüístiques, que no aporten informació a la narració i en dificultarien la lectura.

En la segona part del treball, hi ha l'anàlisi narratològica del conte. Per fer aquesta anàlisi ens basem en el sistema internacional de tipus ATU (Uther 2004). L'índex internacional, iniciat pel folklorista finès Antti Aarne i publicat per primera vegada el 1910, actualment es troba en la seua quarta edició: *The types of international folktales*, a cura de Hans-Jörg Uther (la segona [1928] i la tercera [1961] havien estat revisades pel folklorista nord-americà Stith Thompson). La nostra referència més propera n'és l'adaptació dins el marc de la rondalla catalana que n'han fet Carme Oriol i Josep M. Pujol (2003). Aquest índex permet als folkloristes d'identificar el tipus a què pertany una rondalla concreta i, entre altres coses, en facilita els estudis comparatius.

CONTE DE GINESTAR

"El enano saltarín"

Era un rei català. Era un rei que va reunir els seus súbdits, i un li va dir:

—Tinc una filla que a més de ser molt guapa és tan habilidosa que seria capaç de filar palla i convertir-la en or.

—Si la filla és com dius, demà la portes a palàcio.

Aquell home no va poder dormir en tota la nit, pensant, doncs, que la filla havié d'anar a palàcio i havia de convertir la palla en or.

En undemà presente la filla i plorant allí...

—Perquè el meu pare ha dit que haig de convertir la palla i ara no sé per on començar.

En això... "tic i tic i tic", sent un sorollet a la finestra i ere un enanito.

Diu:

—Per què plores, *molinerita*?

—Perquè el meu pare ha dit que sé filar palla, convertir-la en or i no sé per on començar.

—*Bien*, ja t'ho faré jo, però dis-me que quan te casis me donaràs lo primer fill que tingues.

—Però si jo no em penso casar!

—És igual, tu promete-m'ho.

—Bueno, però encabat no tingues un desengany.

I va convertir lo munt de palla en or.

A l'arribar demà al dematí, lo rei se va quedar assombrat.

Diu:

—Estic molt content de tu, tan content que em vull casar en tu.

—Ai, senyor!

—Re. Demà mateix mos casarem.

Bueno, en undemà es van casar, al cap d'un any van tindre un fill o filla. I un dia estave sola en lo seu fillet i sent a la finestra: "tic i tic i tic".

—Sóc l'enanito que vinc perquè complixes la promesa.

—Ai! Demana'm lo que vulgues, però deixa'm lo meu fill.

—*Bien, mujer* —ell així—; bueno, però te demano una altra condició: has d'endevinar en tres dies com me dic. Si no saps com me diuen, qui sóc, te prendré el fill.

Aquella, la reina aquella es va atolondrar tota la nit sense dormir i va demanar a tots los criats que anessen pertot arreu, per tot lo món a vere si algú coneixia aquell enanito i sabien com se deie.

En undemà arribe allí i res:

—*¿No te llamarás... Pedro?*

—*Ja, ja, ja, no me llamo así.*

—*¿No te llamarás...?*

—Re. Demà és l'últim dia. Si demà no ho saps, prendré el teu fill.

Bueno, farà tornar a fer anar a tots i un mirará dalt de la muntanya, dau-baix, a la vall... que ballave un enanito voltant la foguera:

—*Mañana tendré al fin*

un príncipe que me sirva.

Desde un mundo hasta el confín,

nadie sabrá que me llaman...

el enano saltarán.

I, xica, l'alegria que va tindre la reina al sentir este nom.

A l'endemà se presente l'enanito:

—*¿Sabe mi señora, la reina, cómo me llamo?*

I ella li va dir dos noms. Primer:

—No et diràs Joan?

—No.

I encabat:

—No et dius "el enano saltarán"?

—Ah! Per força t'ho han tingut de dir.

Va marxar deixant un rastre de fum, i la reina va ser molt feliç en lo seu fillet i el seu marit.

El enano saltarín

Ma - ña-na ten - dré al fin un prín ci-pe que me sir - va, — des - de un mun do has -
ta el con - fin na - die sa - brá que me lla-man el e - na - no sal - ta - rín

Fig. 1. Partitura de la cantarella d'“El enano saltarín”. Transcripció de la melodia a càrrec d'Àngels Pérez, amb el suport tècnic d'Alfons Guiu.

ANÀLISI NARRATOLÒGICA

El conte d'“El enano saltarín”, segons l'índex tipològic internacional, correspon al tipus ATU 500: “El nan saltador” (*The Name of the Supernatural Helper*), que s'inclou clarament dins el gènere de rondalles meravelloses. És una rondalla sobre ajudants sobrenaturals.

La rondalla meravellosa és el relat en què l'heroi o l'heroïna protagonitza una sèrie d'aventures amb algun element del món meravellós. Aquest tipus de rondalla conté tècniques narratives i elements estilístics —fórmules, diàlegs estereotipats, repeticions, etc.— que faciliten al narrador l'explicació oral, improvisada i personal, que sempre manté una base inalterada.

L'any 1812 els germans Jacob i Wilhelm Grimm van publicar la primera edició de *Rumpelstilzchen* (“Rumpelstiltskin” o “El enano saltarín”), entre les diverses històries que havien recollit, en gran part, de la tradició oral alemanya.

Segons Beltran (2007: 604), totes les versions hispanes semblen recreacions de la dels germans Grimm, núm. 55. Tanmateix, aquest conte s'ha popularitzat tant que ha passat a la tradició oral, en diverses llengües. Ho demostren les diverses versions orals que se n'han documentat.

La versió que hem trobat a Ginestar, en primer lloc, destaca per la barreja d'espanyol i català en què es conserva. Això ens fa encara més palesa la influència llibresca del conte, però també ens posa de manifest que per aquest camí ha passat a la tradició oral, perquè la informant l'ha adaptat al seu llenguatge i al seu entorn més proper. D'altra banda, cal tindre en compte que aquest conte s'ha identificat en algunes ocasions amb el tipus ATU 310: “Julivertina” (*The Maiden in the Tower*). Això es podria donar en el cas de les versions que inclouen l'element de la clausura de la jove molinera en una torre fins que aconsegueix l'encàrrec del rei de convertir la palla en or. En la nostra versió, però, tot i que aquest fet potser pot quedar-hi implícit, no hi apareix de manera prou clara. L'argument que hi destaca, sens dubte, és el fet d'endevinar el nom

de l'ajudant sobrenatural, que es resol en la cantarella final —la melodia del qual també es reproduïx (fig. 1).

Per acabar, cal dir que en aquest conte hi destaca sempre la mateixa moralina, que es podria resumir en aquestes paraules de l'Eclesiastès, 5.5: "És millor que no prometis, que no que prometis i no compleixis."

BIBLIOGRAFIA

AARNE, Antti; THOMPSON, Stith (1961): *The types of the folktale*. Suomalainen Tiedeakatemia, Hèlsinki.

BELTRAN, Rafael, ed. (2007): *Rondalles populars valencianes. Antologia, catàleg i estudi dins la tradició del folklore universal*. Publicacions de la Universitat de València, València.

GRAU, Núria; PÉREZ, Àngels (2008): "Contes a la vora del foc (I): Flix". *Miscel·lània del CERE*, 19: 221-228.

ORIOI, Carme (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana*. Cossetània Edicions, Valls.

ORIOI, Carme; PUJOL, Josep M. (2003): *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, Barcelona.

ORIOI, Carme; PUJOL, Josep M. (2008): *Index of catalan folktales*. Academia Scientiarum Fennica, Hèlsinki.

UTHER, Hans-Jörg (2004): *The types of international folktales. A classification and bibliography. Based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. Academia Scientiarum Fennica, Hèlsinki. 3 vols. [ATU]